

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра цивільного, господарського та екологічного права

Вибіркова навчальна дисципліна:

Інвестиційне право

Тема 7.

Юридична відповідальність за правопорушення у сфері інвестиційних відносин

професор кафедри ЦГЕП

Лектор:

доктор юридичних наук, професор Чабаненко М.М.

Розробники: Чабаненко М.М.

Для студентів напрямів підготовки:

Доступне для завантаження на сайті кафедри:

для магістрів спеціальності 081 «Право»

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6875>

ВСТУП

Аналіз правової літератури дає змогу поділити підходи науковців щодо розуміння поняття юридичної відповідальності на три основні групи:

1) прихильників так званої «негативної» юридичної відповідальності, які пов'язують юридичну відповідальність лише зі скоєнням правопорушення;

2) прибічників позитивної юридичної відповідальності, які ґрунтують свою позицію на тому, що юридична відповідальність орієнтована не лише на минулу, але й на сьогоденну та майбутню поведінку суб'єкта правовідносин;

3) науковців, які розглядають юридичну відповідальність не тільки як негативну (ретроспективну) і позитивну (перспективну), але і як цілісне правове явище з різними формами реалізації. [1]

Представник широкого багатоаспектного підходу до розуміння юридичної відповідальності О.Іваненко переконана, що аналізовану категорію варто розглядати як таку, що реалізується в добровільній і у державно-примусовій формах. Перша форма реалізації – це спосіб закріплення юридичного обов'язку дотримуватися і виконувати вимоги права, що реалізується у правомірній поведінці суб'єктів права, яку заохочує або схвалює держава, а друга, державно-примусова, – це закріплення юридичних обов'язків правопорушника підлягати осуду з боку держави через обмеження матеріального, правового або особистісного характеру під час реалізації конкретних суб'єктивних прав [1].

[1] Бліхар М. Фінансово-правова відповідальність суб'єктів інвестиційної діяльності. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>

[2] Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Іваненко. К., 2007. 20 с

Правоохоронна діяльність у сфері реалізації юридичної відповідальності здійснюється в таких формах:

- 1) поновлення порушених прав, притягнення до юридичної відповідальності, накладення покарання тощо;
- 2) загальна та індивідуальна профілактика правопорушень, створення умов для реалізації суб'єктивних прав та обов'язків тощо [1].

Позитивний і негативний аспекти юридичної відповідальності діалектично взаємопов'язані: вищий рівень відповідальності в позитивному сенсі, то рідше виникає негативна відповідальність. Якщо негативна (ретроспективна) відповідальність виконує охоронні функції, то позитивна (перспективна) – виражає її демократичний характер і творчу роль... Суб'єкти юридичної відповідальності виконують свої обов'язки не лише під впливом примусових, каральних санкцій, правових заборон, які не виправдано звужують досліджуване поняття, заперечуючи можливість суб'єктів здійснювати вільний вибір та виконувати приписи правових норм не через страх бути покараним, а свідомо та добровільно, керуючись почуттям гідності, особистого та службового обов'язку, отримуючи задоволення від високопрофесійно виконаного обов'язку [2].

Враховуючи наведені думки фахівців, тлумачення в академічних словниках та особливості законодавства, що визначає порядок здійснення інвестиційної діяльності, розглядаємо юридичну відповідальність у сфері інвестиційного права як комплексне правове явище: правовий обов'язок дотримуватися вимог інвестиційного права, що реалізується у правомірній поведінці суб'єктів інвестиційної діяльності, яку заохочує або схвалює держава, та правовідносини, які виникають між державою в особі контролюючих органів та порушником – суб'єктом інвестиційної діяльності, який порушив вимоги, що містяться в нормах права, – в результаті якої можуть настати негативні наслідки для суб'єкта правопорушення в законодавчо встановленій процесуальній формі.

[1] Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Іваненко. К., 2007. 20 с.

[2] Заяць Н. В. Особливості прояву позитивної конституційно-правової відповідальності в діяльності інститутів народного представництва / Н. В. Заяць // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 79–88

Чинне законодавство не містить визначення поняття “інвестиційне правопорушення”, хоча характеризується такими рисами, як інвестиційна спрямованість, інвестиційна протиправність.

Сутність інвестиційної спрямованості правопорушення полягає в тому, що поведінка правопорушника спрямована на негативну зміну визначеного в чинному законодавстві порядку здійснення інвестиційної діяльності, порушення правових режимів інвестиційних відносин.

Інвестиційна протиправність, своєю чергою, полягає в повному або частковому невиконанні вимог, ігноруванні правил, порядку, закріплених і нормами інвестиційного законодавства, й іншими галузевими нормами, обов’язковими до виконання суб’єктами інвестиційної діяльності. Зважаючи на викладене, під інвестиційним правопорушенням можна розуміти суспільно небезпечне винне діяння у формі дії або бездіяльності, що порушує правові норми, якими регламентовано здійснення інвестиційної діяльності, та яке пов’язане з невиконанням та/або неналежним виконанням положень господарського, бюджетного, податкового та іншого законодавства, за що встановлена кримінальна, адміністративна, фінансово-правова, дисциплінарна чи цивільно-правова відповідальність. Отже, правовий інститут відповідальності є обов’язковим елементом механізму правового регулювання інвестиційних відносин, оскільки спрямовує дії усіх суб’єктів інвестиційної діяльності (разом з уповноваженими особами контролюючих органів) до правомірної поведінки.

Особливістю юридичної відповідальності у сфері інвестиційної діяльності є те, що в її структурі вирізняють окремі її види. Правильною є думка Р. Хачатурова та Д. Ліпінського про те, що систему юридичної відповідальності умовно можна уявити у вигляді схеми: юридична відповідальність загалом (як система) – види юридичної відповідальності (як підсистема) – підвиди юридичної відповідальності (як елементи системи) – норма, що передбачає юридичну відповідальність (як первинний елемент) [1]. Кожен вид юридичної відповідальності за порушення порядку здійснення інвестиційної діяльності виступає як самостійна система.

[1] Хачатуров Р. Л. Общая теория юридической ответственности : моногр. / Р. Л. Хачатуров, Д. А. Липинский. – СПб. : Юрид. центр “Пресс”, 2007. – 950 с.

[1] Бліхар М. Фінансово-правова відповідальність суб’єктів інвестиційної діяльності. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>

Систему юридичної відповідальності в галузі інвестиційного права, на наш погляд, утворюють: адміністративна, дисциплінарна, кримінальна, матеріальна, фінансова відповідальність, що є її різновидами на галузевому рівні. Кожна із вказаних форм забезпечує реалізацію норм певної галузі матеріального права, якою й передбачені відповідні види правопорушень і санкції за їх вчинення, тобто юридична відповідальність втілюється у процесуальній формі, зокрема через встановлення об'єктивного факту вчинення правопорушення.

Щодо основних форм юридичної відповідальності за порушення порядку здійснення інвестиційної діяльності, то тут варто зазначити таке. Посадові особи як носії юридично-владних повноважень виступають спеціальним суб'єктом усіх видів юридичної відповідальності. Оскільки, як відомо, Конституція України проголосила пріоритетним завданням держави створення належних умов для реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина, то основну роль у здійсненні цього завдання виконують саме посадові особи суб'єктів публічних правовідносин, адже вони наділені юридично-владними повноваженнями. Тож актуальним питанням правової науки є визначення персональної відповідальності осіб органів контролю за порушення встановленого порядку провадження інвестиційної діяльності та особливостей притягнення їх до юридичної відповідальності.

Отже, юридична відповідальність посадових (уповноважених) осіб суб'єктів публічних правовідносин за порушення встановленого порядку здійснення інвестиційної діяльності є наслідком їхнього недбалого виконання чи невиконання службових повноважень. Аналіз фахової юридичної літератури наводить на думку про існування кількох основних напрямів у розумінні юридичної природи і структури фінансово-правової відповідальності. Одні науковці вважають фінансово-правову відповідальність самостійним видом юридичної відповідальності; інші вважають, що вона є різновидом адміністративної відповідальності; третя група фахівців визначає податкову, бюджетну, валютну відповідальність у системі фінансово-правової відповідальності; а ще інші вважають фінансово-правову відповідальність лише науковим збірним інститутом.

Оскільки роль держави в управлінні публічними фінансами є владною, аналогічний характер – імперативний – мають і фінансово-правові норми. Вони полягають у тому, що держава як публічновладний механізм приписує суб'єктам фінансово-інвестиційної діяльності єдино правильний варіант поведінки у фінансових правовідносинах, якого вони повинні в загальнообов'язковому порядку дотримуватись під острахом державного примусу. В деяких нормативно-правових актах, що регламентують контрольну діяльність суб'єктів публічних правовідносин, навіть наводиться визначення поняття “винні особи”, під якими розуміють осіб, які відповідно до покладених на них обов'язків та законодавства були відповідальні за фінансово-господарські операції, проведені з порушенням законодавства, та/або дії (бездіяльність) яких призвели до такого порушення.

Правовий аналіз адміністративного та фінансового законодавства справді дає змогу виділити спільні для цих видів юридичної відповідальності ознаки, зокрема: публічний характер, нерівність сторін, спрощена процедура накладення стягнення тощо. Спираючись, зокрема, на такі риси, частина науковців вважає фінансову відповідальність різновидом адміністративної відповідальності. Наприклад, Р. Усенко стверджує, що фінансовими санкціями варто вважати заходи адміністративної відповідальності. На його думку, вони реалізуються через процедуру правозастосування в позасудовому порядку і виражаються в застосуванні до юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців, штрафу та/або пені за вчинене правопорушення [1].

Ми не поділяємо наведену думку, адже фінансова санкція має істотні відмінності від адміністративних санкцій.

[1] Усенко Р. А. Фінансові санкції за адміністративним законодавством : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Р. А. Усенко. К., 2007. 19 с.

Своєю чергою, низка дослідників всіляко відстоює право на виокремлення фінансової відповідальності як виду юридичної відповідальності. Свою позицію прихильники такого підходу обґрунтовують тим, що самостійність виду юридичної відповідальності залежить від самостійності галузі права і виду правопорушення, а позитивним явищем їх існування є можливість притягнення до відповідальності за порушення у галузі фінансів юридичних осіб [1].

Отож, наявність спільних рис не відкидає низку відмінностей фінансово-правової відповідальності від адміністративної. Наприклад, А. Іванський називає такі відмінні від адміністративної риси фінансово-правової відповідальності:

- 1) остання виникає в результаті фінансового правопорушення, адміністративна ж виникає унаслідок адміністративного проступку;
- 2) суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути лише фізичні особи, що підтверджується КУпАП, а суб'єктами фінансово-правової відповідальності можуть бути і фізичні, і юридичні особи;
- 3) метою адміністративної відповідальності є, передусім, припинення (попередження) правопорушення і покарання;
- 4) фінансово-правова відповідальність відрізняється за метою, оскільки їй властива правовідновлювальна мета; притягнення до фінансово-правової відповідальності не відкидає притягнення і до інших видів відповідальності [7, с. 68].

Професор М. Кучерявенко також погоджується з такими відмінностями між адміністративною та фінансово-правовою відповідальністю, проте додатково акцентує на тому, що адміністративна відповідальність реалізується (точніше) у грошовій формі, а фінансові санкції набагато ширші від грошових [9, с. 340].

[1] Бліхар М. Фінансово-правова відповідальність суб'єктів інвестиційної діяльності. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>

Поділяє думку А. Іванського інша вітчизняна дослідниця І. Устинова, що під фінансово-правовими санкціями розуміє обов'язкові структурні елементи норми фінансового права, які є майновими, забезпечені примусовою силою держави і які застосовують в спеціальному процесуальному порядку уповноважені на це державні органи та їх посадові особи у випадку винного невиконання або неналежного виконання (тобто у разі скоєння фінансового правопорушення) суб'єктом фінансової діяльності – фізичної чи юридичної особи – вимог законодавства про акумуляцію, розподіл, використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою відшкодування недоотриманих бюджетом і позабюджетними фондами грошових коштів, а також покарання порушників [1].

Про розмежування адміністративної та фінансової відповідальності йдеться і в рішенні Конституційного Суду України від 30 травня 2001 р. у справі № 7-рп/2001, де зазначено, що положеннями ст. 92 Конституції України безпосередньо не встановлено види юридичної відповідальності. Відтак положення КУпАП, які визначають порядок притягнення до адміністративної відповідальності, не можуть застосовуватись як такі, що регулюють питання притягнення до відповідальності іншого виду, а також те, що адміністративна відповідальність не охоплює спеціальних видів юридичної відповідальності, передбачених іншими галузями права (податкову, банківську, бюджетно-правову (різновиди фінансово-правової відповідальності)) [2].

Характерно, що деякі незгодженості щодо визначення поняття штрафу, фінансового штрафу, фінансової санкції та їх співвідношення з фінансовою (податковою) відповідальністю є й серед учених-фінансистів. Так, М. Занфіров твердить, що фінансово-правові санкції – це заходи фінансово-правової відповідальності, що застосовують уповноважені на те органи державної влади до фізичних та юридичних осіб за порушення фінансового законодавства, які полягають у застосуванні до правопорушника додаткових обтяжень майнового характеру задля приведення його поведінки у відповідність до вимог, що містяться в законі [3, с. 95–98]. Як бачимо, санкції в такому разі розглядаються як захід фінансово-правової відповідальності.

[1] Устинова І. П. Юридичний зміст та ознаки фінансово-правової санкції / І. П. Устинова // Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 133–135. 18. Хачатуров Р. Л. Общая теория юридической ответственности : моногр. / Р. Л. Хачатуров, Д. А. Липинский. СПб. : Юрид. центр "Пресс", 2007. 950 с.

[2] Рішення Конституційного Суду України від 30.05.2001 №7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 1

3 Занфіров М. В. До питання щодо співвідношення фінансово-правової відповідальності та фінансових санкцій / М. В. Занфіров // Принципы финансового права : матер. Междунар. науч.-практ. конф. г. Харьков, 19–20 апреля 2012 г. / редкол. : В. Я. Таций, Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова [и др.]. – Харьков, 2012. – С. 95–98.

Чимало науковців розглядають фінансові санкції як складову частину фінансово-правової норми. Зокрема, О. Орлюк вважає, що саме в санкції фінансово-правової норми виражається імперативний характер приписів у сфері фінансової діяльності. За порушення встановлених умов законодавство передбачає можливість застосування фінансових, адміністративних, дисциплінарних заходів. Санкції фінансово-правової норми за сутністю є економіко-юридичними (майновими), бо невігідність, небажаність передбачуваних ними заходів полягає у зменшенні майнової сфери правопорушника через його грошові фонди і кошти. У зв'язку із цим можна стверджувати, що фінансова санкція в її розумінні як елемента фінансово-правової норми є саме тим елементом, який пов'язує норми фінансового права з нормами інших галузей права, дає змогу використати можливості їх нормативних конструкцій та інститутів для досягнення цілей фінансово-правового регулювання [1].

Д. Кобильнік також розглядає фінансово-правову санкцію як складову частину структури фінансово-правової норми і наголошує, що вона відіграє роль одного з найголовніших призначень реалізації і фінансово-правової норми, і фінансових правовідносин загалом. Правник пояснює це тим, що закріплення примусових важелів держави щодо належного виконання встановлених правил поведінки у фінансовій діяльності має врегулювати ті найважливіші відносини, з якими пов'язано фінансове забезпечення інтересів держави й суспільства. Д. Кобильнік серед особливостей, що характеризують і відокремлюють фінансово-правові санкції від інших, виділяє такі, як правовідновлюваний та штрафний характер, грошовий або майновий характер, а також застосування їх до всіх учасників фінансових правовідносин [1].

[1] Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Іваненко. К., 2007. 20 с

Зазначені особливості, за його словами, реалізуються єдиним комплексом у разі виявлення правопорушення фінансових норм. Водночас учений слушно звертає увагу, що під час розгляду й аналізу особливостей фінансово-правової санкції виникає сумнів щодо існування перелічених особливостей санкції у відносинах, що виникають між державою та зобов'язаним учасником за умови неналежного виконання імперативних приписів фінансового законодавства з боку уповноважених органів держави, які реалізують фінансову діяльність [1, с. 110–112].

З огляду на положення ст. 110 Податкового кодексу України, відповідно до якого посадові особи контролюючих органів не належать до кола осіб, які притягуються до відповідальності за вчинення порушень, визначених законами з питань оподаткування та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби та митні органи (контролюючі органи), застосування фінансових санкцій можливе лише до зобов'язаного суб'єкта податкових відносин. І це можна зарахувати до особливостей фінансових санкцій. Ю. Ровинський вважає, що поняття “фінансова санкція” можна розглядати як елемент структури (необхідний атрибут) норми права і як конкретно визначену міру фінансово-правової відповідальності, тобто санкцією варто називати тільки закладену в юридичній формі можливість фінансово-правового примусу щодо зобов'язаної особи на випадок невиконання нею обов'язку. Він резюмує, що фінансово-правовими санкціями слід вважати міри впливу примусового характеру, які реалізуються через процедуру правозастосування в позасудовому порядку та полягають у позбавленні особи, до якої вони застосовані, певної суми грошей, що є мірою юридичної відповідальності [2, с. 15–18].

[1]. Кобильнік Д. А. Щодо Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua> 175 особливостей санкції фінансово-правової норми / Д. А. Кобильнік // Принципы фінансового права : матер. Междунар. науч.-практ. конф. (г. Харьков, 19–20 апреля 2012 г.) / редкол. : В. Я. Таций, Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова и др. – Харьков, 2012. – С. 110–112.

[2] Ровинський Ю. Санкції як міра фінансово-правового примусу й їх співвідношення з юридичною відповідальністю / Ю. Ровинський // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С. 15–18.

Висновки

Фінансову відповідальність можна визначити як юридичний обов'язок суб'єктів фінансових правовідносин дотримуватися приписів норм фінансового законодавства, що реалізується у правомірній поведінці, а у випадку вчинення фінансового правопорушення – обов'язок правопорушника зазнати осуду й майнових або немайнових обмежень. Враховуючи думки вітчизняних та зарубіжних фахівців, наведені в академічних словниках тлумачення, а також особливості законодавства, що визначає порядок провадження інвестиційної діяльності, юридичну відповідальність у сфері інвестиційного права розглянуто як комплексне правове явище: правовий обов'язок дотримуватися вимог інвестиційного права, що реалізується у правомірній поведінці суб'єктів інвестиційної діяльності, яку заохочує або схвалює держава, та правовідносини, які виникають між державою в особі контролюючих органів та порушником (суб'єктом інвестиційної діяльності) вимог, що містяться в нормах права, внаслідок чого можуть настати негативні наслідки для суб'єкта правопорушення в законодавчо встановленій процесуальній формі.

Література

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст. 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Відомості Верховної ради України. 2013. № 3. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради країни. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Відомості Верховної ради України. 2013. № 3. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради країни. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
6. Бліхар М. Фінансово-правова відповідальність суб'єктів інвестиційної діяльності. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository
7. Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Іваненко. К., 2007. 20 с
8. Усенко Р. А. Фінансові санкції за адміністративним законодавством : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Р. А. Усенко. К., 2007. 19 с.
9. Устинова І. П. Юридичний зміст та ознаки фінансово-правової санкції / І. П. Устинова // Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 133–135. 18. Хачатуров Р. Л. Общая теория юридической ответственности : моногр. / Р. Л. Хачатуров, Д. А. Липинский. СПб. : Юрид. центр “Пресс”, 2007. 950 с.
10. Кобильнік Д. А. Щодо Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua> 175 особливостей санкції фінансово-правової норми / Д. А. Кобильнік // Принципы финансового права : матер. Междунар. науч.-практ. конф. (г. Харьков, 19–20 апреля 2012 г.) / редкол. : В. Я. Таций, Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова и др. – Харьков, 2012. – С. 110–112.

11. Рішення Конституційного Суду України від 30.05.2001 №7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства “Всеукраїнський Акціонерний Банк” щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 1

12. Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Іваненко. К., 2007. 20 с

Ровинський Ю. Санкції як міра фінансово-правового примусу й їх співвідношення з юридичною відповідальністю / Ю. Ровинський // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С. 15–18.

13. Занфіров М. В. До питання щодо співвідношення фінансово-правової відповідальності та фінансових санкцій / М. В. Занфіров // Принципы финансового права : матер. Междунар. науч.-практ. конф. г. Харьков, 19–20 апреля 2012 г. / редкол. : В. Я. Таций, Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова [и др.]. – Харьков, 2012. – С. 95–98.

**ТЕМА 6. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ
ВІДНОСИН**

План

1. Охорона і захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності.
2. Форми та способи захисту прав інвесторів.
3. Юридична природа інвестиційних спорів поняття і види.
4. Фінансова та адміністративна відповідальність за порушення у інвестиційній сфері.
5. Інші види юридичної відповідальності у інвестиційній сфері